

СТАНОВИЩЕ

от д-р Сийка Костадинова Ковачева, доцент в катедра Приложна и институционална социология при Философско-историческия факултет на ПУ „П. Хилендарски“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен '**доктор**'

в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки
професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата
докторска програма: Социална антропология

Автор: Светослава Валентинова Манчева

Тема: Светът на детството при ромите – обучение в култура

Научен ръководител: доц. д-р Добринка Драгиева Парушева, катедра „Етнология“, Философско-исторически факултет на ПУ „П. Хилендарски“

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Със заповед № Р33-568 от 17.02.2018 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определен(а) за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „Светът на детството при ромите – обучение в култура“ за придобиване на образователната и научна степен ‘доктор’ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки
професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата
докторска програма: Социална антропология

Автор на дисертационния труд е Светослава Валентинова Манчева – докторант(ка) в редовна форма на обучение към катедра „Етнология“, Философско-исторически факултет на ПУ „П. Хилендарски“ с научен ръководител доц. д-р Добринка Драгиева Парушева, катедра „Етнология“, Философско-исторически факултет на ПУ „П. Хилендарски“.

Представеният от Светослава Валентинова Манчева комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ, включва следните документи:

- молба до Ректора на ПУ за разкриване на процедурата за защита на дисертационен труд;
- автобиография в европейски формат;
- нотариално заверено копие от диплома за висше образование (ОКС ‘магистър’)
- заповеди за записване в докторантура, прекъсване на обучението (поради майчинство) и за продължаване на обучението;

- заповед за провеждане на изпит от индивидуалния план и съответен протокол за издържан изпит по специалността с успех ..... (х.хх);
- протоколи от катедрени съвети, свързани с докладване на готовност за откриване на процедурата и с предварително обсъждане на дисертационния труд;
- дисертационен труд;
- автореферат;
- списък на научните публикации по темата на дисертацията;
- копия на научните публикации;
- списък на забелязани цитирания;
- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;
- справка за спазване на специфичните изисквания на съответния факултет;

Докторантът е приложил 3 публикации по темата на дисертационния труд, от които една на английски език, както и списък с 4 други публикации.

2. Актуалност на тематиката

Познанието за света на ромското дете е изключително актуално предизвикателство пред научните изследвания у нас. Въпреки значимостта на проблемите, натрупани в ромските общности в България, по отношение на тяхното социално включване, изследванията върху децата и младежите са малко и генерираните знания остават недостатъчни, за да разберем този жизнен етап в биографичния път на ромите у нас. Поставянето на акцент върху обучението във всекидневната ромска култура има и голям приложен потенциал за по-ефективно взаимодействие с целенасочените социално-политически действия за формално и неформално обучение на новите поколения в ромските общности.

3. Познаване на проблема

Анализът в дисертационния труд обхваща широк кръг проблемни области, които могат да бъдат изследвани от различни научни перспективи. Оставайки верен на социално-антропологическия подход, авторът демонстрира систематично проучване и дълбоко познаване на научната литература и постиженията в изследванията на детството, на социалните общности и семейството, ромската култура, джендър ролите и други. Представен е впечатляващ списък с изпозвана литература на български и английски език, която е цитирана правилно вътре в текста и представена според изискванията в раздела за библиографията.

4. Методика на изследването

Методите на изследване на света на ромското дете в дисертационния труд на Светослава Манчева са качествени: пряко и непряко наблюдение с водене на дневник и картографиране, дълбочинни интервюта и визуални методи. Събран е богат емпиричен материал, който е

анализиран с подходящи методи: тематичен и контент-анализ, както на текстовите, така и на визуалните данни. Приложението на визуалния метод не само в обособения раздел, но и интегриран в цялостната работа, е постижение на докторанта, което допринася за по-пълния отговор на изследователския проблем.

Работата би спечелила от по-детайлно описание на обекта на изследването – представен като „деца и възрастни“ на с. 45, както и на принципите за подбор на интервюирани представители на ромските общности. Не се извежда качествена разлика в личностното развитие на малките деца до 10-12 годишна възраст и на тийнейджърите, за които са характерни различни практики на „научаване“, „игра“ и потребление в свободното време. Именно при втората група можем да очакваме по-голяма степен на самостоятелна активност, по-голяма свобода на движение и промяна във взаимоотношенията с родителите. Затова бих препоръчала по-детайлно позоваване на теория за жизнения цикъл на индивида, която разграничава личностните задачи на детството от тези на юношеството, като ги обвързва и с обществените очаквания към тези етапи от развитието на личността в конкретен социален контекст.

Значимо постижение на докторанта е демонстрираното умение за рефлексия и саморефлексия, както върху резултатите, така и върху процеса на получаването им. Дистанцията на изследователя-антрополог от общностите и процесите, които изследва, наред с дълбочината на вникването в света на изследваните, обикновено се постига на по-късен етап от професионалното развитие на изследователя, за което при Светослава Манчева допринася опита ѝ от участие в други изследователски проекти на катедрата.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Дисертационният труд е добре структуриран в увод, три глави и заключение. Приложенията включват снимки и откъси от теренния дневник и интервютата, които подходящо допълват предствата за качествено изследване и неговите резултати.

В първа глава се изясняват основните понятия в дисертационния труд, както и логическата връзка между тях, като се изгражда подходящ теоретичен модел на изследването. Въведено е понятието „обучение в култура“. То се разбира като многостранен процес, включващ взаимодействията между деца и възрастни и деца и деца, включващи практики на научаване и унаследяване на определени знания и ценности извън училищната институция. В изследването докторантът поставя акцента върху процеса на обучение, насочено към децата като обект на въздействие от някой друг – родител или представител на възрастното поколение на общността, при което водеща е ролята на учителя. По-малко внимание се отделя на процеса на научаване като „cultural learning“, като субектна дейност на самите деца и млади хора.

Във втора глава акцентът подходящо се поставя върху пространствата на детството: дома и махалата. Приноси на автора са анализите на границите между публично и частно и на джендър неравенствата в обживяването на пространствата в дома и извън него. Изведени и задълбочено анализирани са понятията „свят на детството“, „социално пространство“, и „социално място“. Правилно акцентът е поставен върху „света на детството“ като концепция, която се явява на първо място в заглавието. Заслужава специално отбелязване представянето на символните и пространствени граници на пространствата на детството. Като препоръка мога да отбележа необходимостта домът се анализира с повече внимание върху неговите социални характеристики, свидетелстващи за социално-икономическия статус на семейството - неговия финансов и културен капитал, деноминация и степен на религиозност. Например не е ясно еднакви ли са джендър ограниченията за момичетата в мюсюлманско и в християнско ромско семейство?

В трета глава анализът се задълбочава върху конкретни процеси от обучението в култура, като се акцентира върху практиките на „училището“, „играта“ и „работата“. Бих препоръчала в по-нататъшната работа на Светослава Манева да се отдели повече внимание на училището като фактор за обучението на ромските деца и ограниченията и качествените недостатъци на този тип „обучение в култура“. Тук отново прави впечатление недостатъчно разграничаване върху игрите на малките деца и тези на юношите. Също така работата би спечелила от по-детайлно представяне на „работата“ на детето, като се обяснят разликите в ценностите, свързани с домашния турд и труда на надница, наемането на деца за работа от други деца, и джендър неравенствата в домашния и платения труд. В тази глава се прави и опит за рефлексия върху технологиите за обучение в култура, който има потенциал за значим социален ефект.

6. Преценка на приноса на докторанта

Като цяло, дисертационният труд представя резултати от задълбочено и систематично изследване на важен социален процес от антропологична гледна точка. Обединени са няколко научни полети и изследователски методи. Изследвани са важни практики в света на детството в две ромски общности и са изведени значими фактори с ефект върху процеса на обучение в култура. Основният принос на автора е в представянето на ролята на семейството за обучението на ромските деца, а докато ролята на другите фактори е анализирана по-скоро като пречупена през пропускателната мрежа на родителските ценности. По-бегло е застъпено въздействието на училището, труда и самостоятелната активност на младежите. Това са допустими ограничения в един дисертационен труд и следва да се възприемат като препоръки за бъдещата работа на Светослава Манчева.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд *съдържа научни резултати, които представляват оригинален принос в науката* и отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“. Представените материали и дисертационни резултати напълно съответстват на специфичните изисквания на Философски-историческия факултет, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ. Считаю, че докторантът притежава задълбочени теоретични знания и изследователски умения по научна специалност социална антропология, като в представената работа демонстрира необходимите качества. Поради гореизложеното, убедено давам своята *положителна оценка* за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и *предлагам на почитаемото научно жури да присъди/ образователната и научна степен ‘доктор’* на Светослава Валентинова Манчева в област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки; професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата; докторска програма: Социална антропология.

27.04.2018 г.

Изготвил становището: .....

Доцент д-р Сийка Ковачева